

## Píše Lucie Merhautová

(E\*forum, 18. 01. 2012)

Překlad cestopisných próz **Josefa Svatopluka Machara Řím** do němčiny, který je dílem Emila Saudka, vyšel znovu – jako první svazek edice Rara, rariora, rarissima v nakladatelství Bachmann Verlag (Badenweiler 2010). Jakkoliv Machar nepochybně patří mezi zakladatelské postavy české literární moderny, žádný bohemista by asi při úvahách, která z českých literárních děl přelomu 19. a 20. století by mohla patřit do světové literatury, nepomyslel mezi prvními právě na Řím (1907). Odhadnout, co český kontext svou kvalitou přesahuje, je obtížné, a je to možná i snazší zvnějšku, z odlišné kulturní perspektivy, případně i s časovým odstupem. Na přelomu 19. a 20. století byly zahraniční kladné zmínky o českém umění, překlady či inscenace hudebního či divadelního díla bedlivě zaznamenávány v českém tisku a přijímány jako jistá satisfakce, znamení svébytnosti domácí kultury a její schopnosti zaujmout cizinu. Česká literatura se v té době dostávala s rostoucí vehemencí do německojazyčného kontextu, kde často vyvolávala překvapení nad estetickou úrovní i četností autorů a děl. Jedním z takových překvapení, až zjevení české poezie byla na konci prvního desetiletí 20. století Brezinova sbírka Ruce v překladu Emila Saudka. Jako poctu tomuto českožidovskému překladateli (1876–1941) působícímu před první světovou válkou ve Vídni lze vnímat rozhodnutí použít v novém vydání Macharova Říma právě Saudkův překlad z roku 1908.

Vydání s titulem Rom. Geschrieben 1906–1907, jež připravili a předmluvou a komentářem opatřili germanisté Heidi Beutinová a Wolfgang Beutin, je v mnoha ohledech ojedinělým počinem. Knižní trh si dnes žádá spíše překlady současné literatury, případně autorů druhé poloviny 20. století. K starším obdobím se v němčině vracela z logiky svého poslání Tschechische Bibliothek, v níž vyšel i výbor Fin de siècle. Tschechische Novellen und Erzählungen (s předmluvou Petera Demetze a doslovem Marka Nekuly, München, Deutsche Verlags-Anstalt 2004). Mimo edice takového typu není rozhodně obvyklé, aby se o českou literární modernu zajímali a vydávali ji germanisté, navíc s maximální péčí. Setkání Macharových editorů s Československem a Českem po roce 1989, které rekapituluje v úvodu, trochu připomíná nadšení a překvapení z přelomu předcházejícího století. Předmluva ke svazku dobře demonstruje, jaké strasti musí překonávat interpreti české literatury při neznalosti češtiny a odkázanosti na velmi malý počet různorodých pramenů a sekundární literatury v němčině. Autoři využili výbor Die Prager Moderne (uspořádal a doslovem opatřil Květoslav Chvatík, s úvodem Milana Kundery, Frankfurt/M., Suhrkamp 1991), v němž je mimo jiné přeložen výňatek z manifestu Česká moderna. Dále čerpali z překladů vzpomínek českých spisovatelů (Nezval, Seifert), z dobových německých pramenů a z prací k českým dějinám v němčině.

Machar prošel klasickým gymnaziálním vzděláním, které sice ve vzpomínkách vylíčil se sarkasmem, u svých čtenářů ovšem předpokládal obdobnou vzdělanostní úroveň. Komentář k Římu se tak musí vyrovnat s nespočtem aluzí ke klasickým a jiným dílům. Beutinovi nezvolili tradičnější vysvětlivky ke konkrétním místům v textu, ale v několika kapitolách usilují o celistvé uchopení různorodých problémů (těžko zařaditelná žánrová povaha textu, dějiny českých zemí, Macharovo pojetí české tradice, antiky a křesťanství, jeho antiklerikalismus, vztah k Masarykovi, uměnovědné a historické reálie atd.). Tyto rozměrné komentáře (na s. 293–488) otevírají pohled na Řím jako na mnohvrstevné dílo, Machar z nich vystupuje jako významný kulturní kritik a je dokonce přirovnáván ke Karlu Krausovi. Interpretaci napomáhá i fakt, že z Machara byla na počátku 20. století přeložena řada děl, také díky jeho pobytu ve Vídni a vědomě pěstovaným kontaktům s překladateli (Eduard Albert, Heinrich Herbatschek, Anna Auředníčková, Zdenko Fux-Jelenský, Ernst Mandler, Otto Pick ad. přeložili Magdalenu, Konfese literáta, Antiku a křesťanství, Kriminál, Jed z Judey, V záři helénského slunce a řadu jednotlivých básní). Beutinovi přistupují k Římu s velkým porozuměním, ozřejmují jeho polemickou povahu, protihabsburskou a antiklerikální tendenci, kdy sjednocená Itálie a starověký Řím slouží jako vzor pro české země. Nehodnotí jej však jako spis pozoruhodný jen pro historiky kultury a politiky Rakouska-Uherska nebo jako dílo převážně autobiografické (Machar si z finančních důvodů nemohl dovolit příliš cestovat a ze svých nečetných cest vždy vytěžil téma pro další tvorbu): na pozadí žánru cestopisné literatury odkrývají i jeho estetické kvality, důmyslnou kompozici, vnitřní napětí, intertextovost, neotřelé aforismy, alegorie, ironické šlehy. Přesvědčují, že Řím si vydání zaslouží, a nám zároveň připomínají, že z Macharových – v mnohém stále živých i literárněhistoricky význačných – prozaických, esejistických a fejetonistických prací v češtině po jeho smrti vyšly znovu pouze Konfese literáta, a to ještě jen ve výboru (ed. Bohumil Svozil, Československý spisovatel 1984).